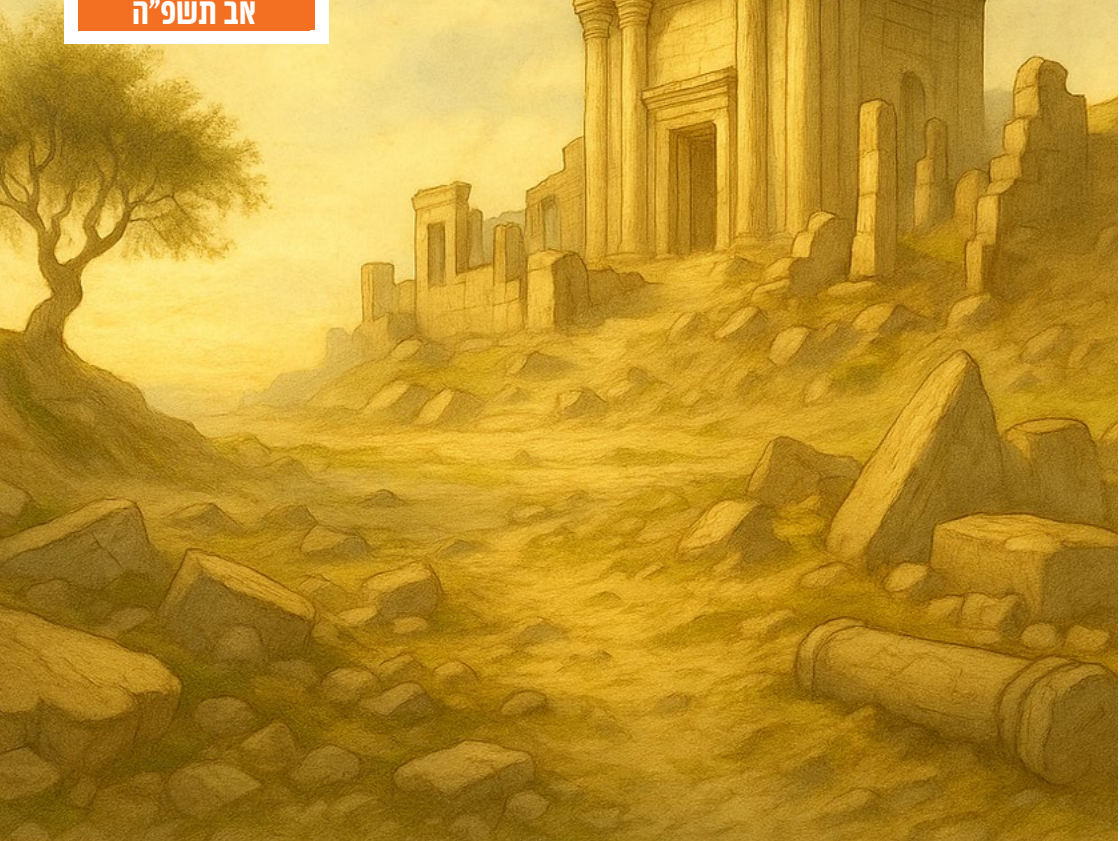

גליון 56

שבטי ישראל

אב תשפ"ה

הפינה
לצעירים

"נחמו נחמו עמי"
שבע הפטרות הנחמה
וכוח הריפוי הרוחני
עמ' 5

חודש אב -
מאבל לתקווה
עמ' 3

חודש אב - מאבל לתקווה

"החורבן הוא התחלת הבניין". כמו שבבנייה צריך תחילה לחפור יסודות עמוקים, כך התיקון הרוחני מחייב ירידה לעומק השורשים.

ב. זכרון פעיל - הספר "מסילת ישירים" (פרק ז) מדגיש כי זכרון החורבן אינו אמור להיות פסיבי: "צריך להיות זכרון החורבן מזכיר לו תמיד את מה שהוא חייב לעשות". האבל על החורבן חייב להוביל לפעולה מתקנת.

ג. הנחמה בתוך הצער - הגאון מווילנא (קול אליהו, דרוש לתשעה באב) מבאר כי שם החודש "אב" מורה על היחס האבהי של הקב"ה כלפי עמו: "אף כשהוא מייסר, הוא מייסר כאב המייסר את בנו מאהבה". הייסורים עצמם הם ביטוי של אהבה אבהית.

המסר לימינו

חודש אב מלמד אותנו שהנחמה האמיתית אינה נפרדת מהצער, אלא נמצאת בתוכו. כשם שהלילה הכי חשוך ביותר מבשרת על הגאולה הקרובה. המסר העמוק של חודש אב הוא שגם בעת הצער הכבד ביותר, עלינו לחפש את אור הנחמה הטמון בתוכו. לא להתעלם מהצער, אלא לחפש בתוכו את הכוח המתקן והמחדש.

סיכום

חודש אב מזמן אותנו למסע פנימי מורכב: להכיר בכובד הצער, להתאבל על מה שאבד, ובמקביל לחפש את הנחמה הטמונה בתוך הצער עצמו. זהו חודש שמדבר אל הנפש העמוקה, מזכיר לנו כי גם בשעות הכי חשוכות, האור עדיין בוער בפנים.

חודש אב, הנקרא בגמרא "מנחם אב", מציב אותנו בפרדוקס עמוק: מצד אחד זהו חודש האבל הכבד ביותר בלוח העברי, ומצד שני שמו מבטא נחמה והבטחה. התלמוד בתענית (כט, א) אומר: "משנכנס אב ממעטין בשמחה", ואילו המדרש מכנה אותו "מנחם אב" על שם הנחמה העתידה לבוא.

משמעות ימי בין המצרים

התקופה שבין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב נקראת "בין המצרים" על שם הפסוק באיכה (א, ג): "כל רודפיה השיגוה בין המצרים". חכמים (איכה רבה א) דרשו שהכוונה לימים הקשים שבין שבירת החומה לחורבן הבית.

הרמב"ם (הלכות תענית, פרק ה) מבאר כי תכלית האבל על החורבן היא לעורר אותנו לתשובה: "וכל מי שמתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, שנאמר 'שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה'".

הקשר בין האבל לנחמה

הזוהר (ח"ג, דף ה, ב) מגלה לנו סוד עמוק: "בשעתא דישראל בגלותא, שכינתא בגלותא עמהון". אין זה אבל רגיל, אלא אבל על הפרידה מהשכינה. משום כך, דווקא בחודש האבל הכבד ביותר נולד המשיח, כפי שמופיע במדרש (איכה רבה א, נא): "בו ביום שנחרב בית המקדש נולד המשיח".

רש"י (איכה א, ג) מפרש את "בין המצרים" כימים שאין בהם מוצא - כלומר, תקופה של מבוי סתום. אך דווקא במבוי הסתום הזה, כאשר נדמה שאין תקווה, מתחילה להתגלות האמת העמוקה של הנחמה.

לקחים לדורנו

א. האבל המבנה - המהר"ל מפראג (נצח ישראל, פרק יא) מסביר שהחורבן אינו סיום אלא התחלה של תהליך:

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, ונכסים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים, אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה' בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה ומחקר בעדות ישראל השונות.

אב
בפתחו- חורבן
סופו ט'וב ואהבה

תחילתו ריחוק,
סופו קירבה.

תחילתו אש מכלה
סופו נחמה

תחילתו גלות
סופו - גאולה

תחילתו ריחוק אדם מאדמה
סופו מחול בכרמים, לבוש לבן
ניגון ועגנה.

מנהל תוכן: עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

"נחמו נחמו עמי"

שבע הפטרות הנחמה וכוח הריפוי הרוחני

עם תום תשעה באב מתחיל מחזור מיוחד של שבע הפטרות הנחמה, הנקרא "שבע דנחמתא". מחזור זה, שמתחיל בהפטרות "נחמו נחמו עמי" (ישעיהו מ, א) ומסתיים בהפטרות "ענייה סוערה" (ישעיהו נד, יא), מלווה אותנו במסע הדרגתי מעומק הצער אל אור הגאולה.

מקורות ומשמעות

הגמרא (מגילה לא, ב) קובעת: "אין מפטירין בפורענות אלא מחתמין בנחמה". עיקרון זה מנחה את המחזור כולו - לא להשאיר את הציבור בצער, אלא להובילו אל התקווה. הטור (אורח חיים הלכות תשעה באב) מבאר כי מנהג זה נוסד כדי "לנחם את ישראל על החורבן".

המבנה הפסיכולוגי-רוחני של שבע הפטרות

הפטרה ראשונה: "נחמו נחמו עמי"

ההפטרות הראשונה פותחת בקריאה כפולה: "נחמו נחמו". הרד"ק (ישעיהו מ, א) מפרש: "נחמו נחמו - כפל הלשון מורה על חוזק הנחמה". הרלב"ג מוסיף שהכפל מבטא נחמה על שני החורבנות - בית ראשון ובית שני.

אבן עזרא (שם) מדגיש שהנחמה מופנית תחילה אל "עמי" - אל הקולקטיב, כי הריפוי הרוחני מתחיל בהכרה שאיננו לבד בצערנו.

הפטרה שנייה: "ותאמר ציון עזבני ה'"

המהרש"א (חידושי אגדות, ברכות ל"ב, ב) מבאר כי קריאת הצער "עזבני ה'" היא שלב הכרחי בתהליך הריפוי. רק מי שמכיר בעומק הפגיעה יכול להתחיל לרפא.

הפטרה שלישית: "ענייה סוערה לא נחמה"

האבני נזר (דרשות, דרוש לשבת נחמו) מציין שדווקא כשאדם מרגיש "לא נחמה",

אז הוא קרוב ביותר לנחמה האמיתית. הייאוש המוחלט הוא נקודת המפנה.

הפסיכולוגיה של הנחמה

1. הכרה בכאב

הגאון מווילנא (ספר הגר"א, איכה) מבאר שהשלב הראשון בכל תהליך תיקון הוא "הכרה בפגם". לא ניתן לרפא מה שלא מכירים בו כפגוע.

2. תהליך הדרגתי

הספר "נפש החיים" (שער א, פרק ו) מדגיש שהנחמה האמיתית איננה רגעית: "התיקון הרוחני מחייב זמן ותהליך, כמו הגוף שמחלים באופן הדרגתי".

3. זכרון מתקן

הרמב"ן (דרשת תורת ה' תמימה) מסביר שהזכרון הכואב הופך לכוח מתקן: "זכרון החורבן הוא כוח הבנייה של העתיד".

ההבנה הרב-שלבית

חודש אב מלמד אותנו שהתמודדות עם טראומה קולקטיבית מחייבת תהליך מובנה:

1. הכרה בכאב - לא להכחיש או לדכא
2. ביטוי הצער - במילים, בבכי, בקינות
3. חיפוש משמעות - מה הלקח מהצער
4. בנייה הדרגתית - צעד אחר צעד לעבר התקווה

הקהילה כמרפאה

הספר "שלמי מועד" (מסכת תענית) מדגיש שהתאבלות הקולקטיבית יוצרת כוח ריפוי קהילתי: "כשכולם מתאבלים יחד, הצער הופך לכוח מאחד ולא מפריד".

המעבר מאבל לפעולה

האבל המבנה

הספר "תולדות יעקב יוסף" (פרשת דברים) מסביר שהאבל על החורבן צריך להוביל לפעולה מתקנת: "לא די בבכי על

העבר, צריך לבנות את העתיד".

הנחמה כמניע

הספר "שפת אמת" (דרושים לתשעה באב) מבאר שהנחמה האמיתית היא זו שהופכת את האדם לשותף בתיקון: "נחמה שאינה מניעה לפעולה איננה נחמה אמיתית".

הלקח לדורנו

1. הכרה בתהליך

עידן המידע הנוכחי מנסה לעתים לקצר תהליכים רגשיים. חודש אב מזכיר לנו שריפוי אמיתי מחייב זמן ותהליך מובנה.

2. איזון בין זכרון לעתיד

המהרל מפראג (נר מצוה, עמוד לג) מדגיש: "זכרון החורבן צריך להיות כוח בונה ולא הרסני. צריך לזכור כדי לתקן, לא כדי להתייאש".

3. הקהילה כמקור כוח

בעולם הפרטי של היום, חודש אב מזכיר לנו את כוח הקהילה כמקור ריפוי. האבל המשותף הופך לכוח מאחד ומחזק.

דוגמאות מהמקורות

הספר "מנחת אלעזר" (חלק א, סימן כה) מספר על רבי מקומרנא שהיה אומר: "כל דמעה שיורדת על החורבן - אם היא מתוך הכרה ותשובה - הריהי בונה לבנה בבית המקדש העתידי".

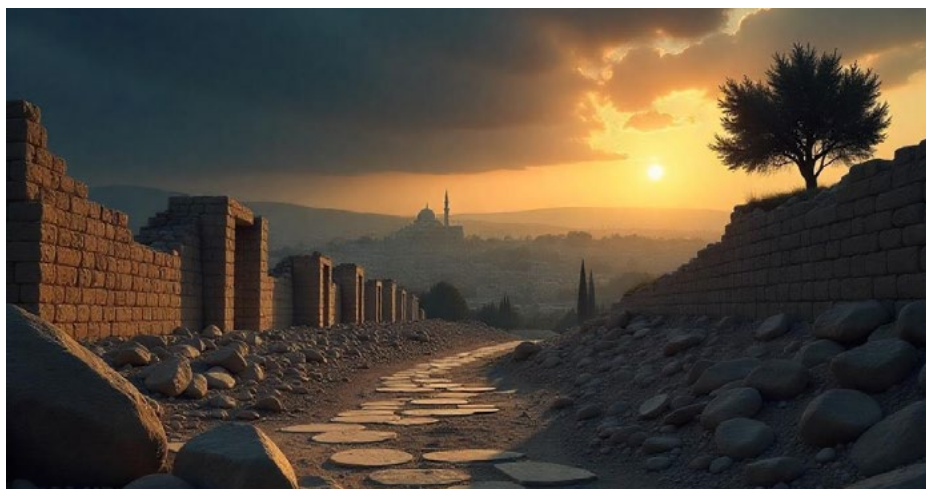
הספר "דברי חיים" (מהרי"ד מבעלז) מספר שהבעל שם טוב היה אומר: "מי שמתאבל על ירושלים באמת, רואה את בנייתה כבר עכשיו בעיני הרוח".

סיכום

חודש אב והפטרות הנחמה מציעים לנו מודל מתוחכם להתמודדות עם טראומה קולקטיבית. הם מלמדים אותנו שהריפוי האמיתי מחייב מעבר דרך הכאב, לא מעקף אותו. הנחמה האמיתית איננה שכחה, אלא שינוי משמעות - הפיכת הצער לכוח בונה.

המסר המרכזי הוא שגם בעומק הצער הכבד ביותר, קיים כוח נחמה פנימי המחכה להתגלות. התפקיד שלנו הוא לעבור את התהליך במלואו, בסבלנות ובאמונה, עד שהצער הופך לכוח מתקן ובונה.

"כי לא יטוש לעולם אדני" (איכה ג, לא)

פינת ההלכה

מנהגי עדות ישראל לחודש אב

(מתוך אחר איגוד רבני בתי הכנסת)

לוב, פרשבורג, בוכרה, חב"ד, ירושלים, וורמייזא, מרוקו, קומרנא, תימן, וטוניס. מנהגים עתיקים ומעניינים מקהילות ישראל לחודש אב, אלו מנהגים נותרו ואלו אבדו עם השנים?

א. בימי בין המצרים ובתשעת הימים נהגו בחב"ד להגביר הלימוד בעניני בית הבחירה, בספר יחזקאל, במסכת תמיד, במסכת מידות, ובהלכות בית הבחירה להרמב"ם [שמירת המועדים עמ' 266].

ב. בבוכארה נהגו שיש שנמנעים מלאכול בשר בכל שלושת השבועות. מראש חודש אב היו השוחטים מצניעים את סכיני השחיטה שלהם [יהדות בוכארה גדוליה ומנהגיה עמ' 593].

ג. בלוב נהגו לאכול בתשעת הימים בשר מלוח ויבש המכונה 'קדיד', ונקניקיות המכונות 'מרגז'. גם בשבת חזון יש שנהגו לאכול רק בשר מלוח [נחלת אבות עמ' קא].

ד. בפרשבורג נהג החתם סופר לכנס את הקהל ביום ז' באב, היום בו נכנסו הנכרים להיכל וקלקלו בו, והיה קורא לבכי ולמספד בכי והתעוררות על גלות השכינה והיה מונה מנין השנים מחורבן בית שני. כמו כן היה מקונן על הגדולים שהסתלקו באותה שנה [מנהגי רבותינו והליכותיהם, עמ' קלה].

ה. עוד נהגו בחב"ד לערוך סיומי מסכת בכל יום מתשעת הימים ובכלל זה בתשעה באב. וכתבו פוסקי ההלכה מבית חב"ד כי ראוי להמשיך מנהג זה עד יום ט"ו באב. [שמירת המועדים עמ' 264]

ו. בכל אחד מן הימים שבין ראש חודש אב לתשעה בו נהגים לקרא בבוכארה קינות שונות בבית הכנסת. היו קוראים את הסיפור על מרים בת נחום ושבעת בניה [חנה ושבעת בניה], בניגון עצוב, תוך כדי בכי ואנחה [יהדות בוכארה, עמ' 594].

ז. בשבת חזון נהגו בקהילת וורמייזא להתעטף בטלית של חול. גם הנשים חבשו

- כובע פשוט ולא מכובד [שטורץ], להוציא חתן וכלה ואבותיהם שהם לובשים בגדי שבת רגילים [מנהגים דק"ק וורמייזא, הרב שמש, עמ' קיט].
- ח. נהגו במרוקו להטביל את פרוסת 'המוציא' שבסעודה המפסקת באפר, וכך גם את הביצה [נתיבות המערב עמ' 115]
- ט. בלוב נהגו לאכול בסעודה מפסקת עדשים, או ביצה קשה, או 'כוסכוס' עם ירקות [נחלת אבות, עמ' קג].
- י. בחסידות קומרנא הקפידו ללכת בפוזמקאות ולא בנעלי גומי בתשעה באב וביום הכיפורים [מנהגי קומרנא עמ' פג].
- יא. נהגו בלוב לעטוף את ספר התורה בתשעה באב בבד שחור. כשהיו מוציאים את ספר התורה לא היו מניחים אותו על התיבה אלא על אחד השולחנות [נחלת אבות עמ' קג].
- יב. כמו בקהילת לוב נהגו בקהילת וורמייזא לכסות את ספר התורה במפה שחורה, אך שם היו עושים זאת גם לפרוכת ולכיסאות [מנהגים דק"ק וורמייזא, הרב שמש, עמ' קטז].
- יג. בבוכארה היו נוהגים שבליל תשעה באב צועדים לבית הכנסת יחפים ממש. את פרקי איכה היו מחלקים בין המתפללים ולכל פרק היה לחן משלו. [יהדות בוכרה עמ' 595]
- יד. בחסידות קומרנא לא נהגו לומר מגילת איכה כנהוג במקומות אחרים [מנהגי קומרנא, עמ' פד].
- טו. בבוכארה נהוג היה שביום תשעה באב ישובים היו בצידי הרחוב, כאשר אפר מונח על הראש, וקוראים את הקינות בקבוצות בקול מונוטני עצוב. [יהדות בוכרה עמ' 594].
- טז. נהגו בחב"ד שלאחר חצות היום של תשעה באב יכול ללמוד את השיעורים הקבועים בחת"ת, והלכות בית הבחירה. [שמירת המועדים עמ' 266]
- יז. יש שנהגו בבוכארה לצבוע לאחר חצות היום את הבית ואף לנקותו כהכנה לקראת בואו של מלך המשיח, שכן עתיד תשעה באב להפוך ליום טוב. כך נהגו גם הנשים בקהילת לוב [יהדות בוכארה עמ' 595, נחלת אבות עמ' קה].
- יח. בשחרית של תשעה באב נהגו בלוב לא להניח תפילין וגם לא ללבוש ציצית. עוד נהגו בקהילת לוב לעלות לקברי ההורים [נחלת אבות, עמ' קה].
- יט. בשבת חזון נהגה היה החתם סופר ללבוש בגדים אחרים ממה שהיה נוהג בכל שבת [מנהגי רבותינו והליכותיהם, עמ' קלה].
- כ. במוציא הצום היו אומרים בקהילת לוב האחד לרעהו: עקאבל דייר בירושלים

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

חכמים בני המאה ה-19-20

מתוך: ש. גמליאל, חכמי היהודים בתימן ומתוך ע. קורח סערת תימן

והכיר את הגרסה המדויקת בעל פה, ולכן הקפיד מאוד עם תלמידיו בשימור הגרסה המקורית בלימוד. אף על פי שחוליו השפיע עליו, התאמץ מאוד בהעברת הגרסאות המדויקות תוך מתן הסברים בהצדקת הדיוק ובהישען על המקורות לכך.

מספרים עליו שמאוד כיבד את אחיו שהיה הרב הראשי ליהודי תימן במשך 40 שנה ושלט בקהילה ביד רמה. כטבעם של דברים היו לאחיו גם מיעוט מתנגדים. מתנגדים אלו טענו שכל עוד הוא חי המשיח לא יבוא, ולפיכך התפלל ר' אברהם לפני בורא עולם שימשיך לחיות אחרי אחיו אפילו חודש ימים כדי להיווכח במפלתם של שונאי אחיו שהמשיח לא מתעכב בגינו. ואכן הוא נפטר חודש אחרי אחיו.

זכות משפחה מופלאה זו תגן בעדינו

ר' אברהם בן ר' יוסף קארה
נולד בשנת 1815 ונפטר בשנת 1890 בגיל 75. בנו השלישי של הרב הדיין יוסף קארה ואחיו של הרב הראשי ר' סליימאן. שימש במשך שנים רבות כמרביץ תורה בבית הכנסת "ביית אלמסווארי" והעמיד תלמידים רבים. סדר הלימוד שהנהיג היה מוקדש חצי היום בתחילתו ללימוד פרשת שבוע, כולל מקרא ותרגום ותרגום רס"ג בערבית, ולאחר מכן לימוד משנה ופירוש עין יעקב. המחצית השנייה של היום הוקדשה ללימוד גמרא. על גדולי תלמידיו נמנו מארי יחיא אביץ' ומארי עמרם קורח. זה האחרון כתב כי ר' אברהם רבו היה חולה במחלת המרה השחורה (סוג של דיכאון נפשי קשה) שגרמה לו להתנהג באופן קיצוני בכך שנמנע מללכת לשמחות והעדיף לבקר בבתי אבלים, נמנע מלהתענג במיני מאכלות והסתפק במועט. הייתה לו בקיאות עצומה במקורות הלימוד

הבנויה" [נחלת אבות עמ' קט].

כא. בקהילת וורמייזא נהוג היה שהיה השמש דופק על חלונות הבתים וקורא למתפללים לבית הכנסת. אכן בתשעה באב לא היו קוראים לאנשים וכל אחד היה מגיע מעצמו [מנהגים דק"ק וורמייזא, הרב שמש, עמ' קכד].

כב. נהוג היה החתם סופר לקרא את חודש אב מיום עשירים שבו והלאה בשם "מנחם" [מנהגי רבותינו והליכותיהם, עמ' קלט].

כג. ביום טו באב, נהגו האדמו"רים מקומרנא לערוך שולחן, ולכבוד ההילולא של הרה"ק אשר מסטולין היו מזמרים את הפזמון "כל ברואי מעלה ומטה", וכן היו מזמרים "הזכירו לפניו, השמיעו לפניו, תורה ומעשים טובים של שוכני עפר" [מנהגי קומרנא].

כד. ביום חמישה עשר באב, היה יום חופש של המלמדים והתלמידים בקהילת וורמייזא [מנהגים דק"ק וורמייזא, הרב שמש, עמ' קלא].

כה. במרוקו היו הנשים מתאספות בפתחי הבתים ומקוננות קינות שונות שנתקנו בשפה הערבית על עשרה הרוגי מלכות, ועל חנה ושבעת בנויה. [נתיבות המערב עמ' 115]

כו. נהגו במרוקו לא לעשן לפני חצות היום של תשעה באב [נתיבות המערב עמ' 117].

כז. בקהילת וורמייזא היו התינוקות בטילין במשך היום, ולא היו מטיילים [מנהגים דק"ק וורמייזא, הרב שמש, עמ' קכד].

כח. במוצאי הצום היו אוכלים במרוקו חמין חלבי או דייסה העשויה מחיטין כתושות [נתיבות המערב, עמ' 117].

יצרן אוכפים: בעל מלאכה המתמחה ביצור אוכפי רכיבה לסוסים וחמורים שהיוו כלי תחבורה עיקרי בתימן.

רפד: בעל מלאכה המתמחה בייצור מזרונים, כרים למשענת הסיבה וכריות לשינה. על פי רוב הרפד הזמן ישירות לביתו של המזמין לצורך ביצוע העבודה, ושם עבד.

סתת: במלאכת הסיתות הקשורה בעבודת הבניה עסקו גם גויים, אך היהודים נחשבו לדייקנים יותר.

מנקר אבני ריחיים: בעל מקצוע זה היה מצויד בפטיש מחודד משני צידיו, איתו עבד בניקור אבני הריחיים שנשחקו עקב העבודה התכופה איתם. אבני הריחיים שמשו בעבודה יומיומית לטחינה ושחיקה של גרעיני חיטה, דורה וכדומה לשם הפקת הקמח לאפיית הלחם, ואף לשחיקת גרעיני תבלינים שונים.

יצרן ממתקים: בעל מקצוע זה התמחה ביצור מיני ממתקים כגון: סוכריות מתוקות וחמוצות, מיני חלקום, גבישי סוכר, סוכריות ממולאות וכדומה.

ספר: הספר בתימן השתמש בתער בלבד ולא במספריים או מכונה כלשהי. נהוג היה לגלח את השיער מידי שבוע עד שבועיים. המסתפר הרטיב את שערו מתוך כד מים שהוצב בכניסה למספרה ולאחר דקות ספורות גלח הספר את ראשו בעזרת התער המיוחד לכך. אגב, בחנותו של הספר היו מספריים לשימוש אישי של המסתפר לשם גזירת ציפורניו בעצמו.

חייט: על פי רוב החייט התמחה בתפירת מעילים לסוגיהם. שאר בגדי הבית נגזרו ונתפרו על ידי כל אישה בביתה.

כורך ספרים: בעלי מלאכה זו התאימו עצמם ליצור הכריכות בהתאם לרוח הזמן ולחומר הגלם שנזדמן לידם. בעבר ייצרו את הכריכות משימוש ממוחזר של דפי ספרים ישנים ובלואים שחוברו באמצעות דבק והודקו תחת כובד אבנים.

מאוחר יותר יוצרו הכריכות באמצעות מחזור גלילי הקרטונים שכרכו את גלילי הבדים מהמזרח שיובאו לתימן. יש שיצרו כריכות ספרים מלוחות עץ, ולספרים יקרים אף יצרו כריכה שהייתה מעין קופסה.

טייח: הבתים בתימן היו עשויים מלבני חימר וחופו מבחוץ בטיח. השחיקה של החיפוי מהגשמים הצריכה טיוח חוזר מידי מספר שנים, כולל הגג.

עדת תימן

מאת דוד חוברי

(כל הפרקים העוסקים בנושא הנ"ל לאורך כל הגליונות לקוחים מספרו של הרב י.קאפח "הליכות תימן")

בפרק זה נמשיך לסקור את מכלול המלאכות המגוונות בהן החזיקו יהודי תימן מדורי דורות, שגרמו בכך לתלותם המוחלטת של המוסלמים בבעלי המלאכה היהודיים.

יצרן אבק שריפה: בעל מלאכה זה התמחה בייצור אבקת שריפה שהופקה מתערובת מחושבת של עפר בעל תכולה גבוהה של מלח מעורב באבקת פחם וגפרית. הוא סיפק את סחורתו בד"כ לצבא ולעוסקים במלאכת חציבת הסלעים והעפרות.

מפנה אשפה לסוגיה: בעל מלאכה זה כונה בערבית מְגַחֵף ובעברית השגורה בפי בני תימן מְקַמֵץ. למעשה מלאכה זו שנחשבה לבזויה, נכפתה ע"י השלטונות על היהודים, והיו מספר משפחות שקבלו על עצמן מלאכה זו תמורת תשלום הגון מקופת הקהילה. עבודה זו כללה ניקוי בתי השימוש הציבוריים ולמעשה פנוי הביוב מכל מקום שהצטבר, איסוף פגרים מרחבי העיר ופינוי אשפה באושה. בנוסף הגדילו העוסקים במלאכה זו את הכנסותיהם בכך שמחזרו את הצואה שיובשה ומכרוה כחומר הסקה למרחצאות ותנורים.

יצרן צפיעי בקר וצאן: בעל מקצוע זה רכש או אסף את צואת בעלי החיים, יבש אותה ועיצב אותה בצורה של חבילות וככרות, ומכר זאת בשוק המקומי כחומר בעירה אלטרנטיבי לעצי הסקה.

יצרן שמיכות צמר מעורות כבשים: אקלימה המקומי של תימן ההררית (ובכללה צנעא) קר מאוד בלילות, והטמפרטורה צונחת לרמת קיפאון של אפס מעלות. נתון זה אילץ את תושביה להתכסות בלילות הקרים בשמיכות צמר חמות שיוצרו ע"י תופרים מיוחדים שזו הייתה התמחותם. כל שמיכה יוצרה משבעה עד תשעה עורות שהופשטו ממספר זהה של כבשים, ועובדו היטב בתהליך של יבוש, ריכוך, ניפוץ וכו'. היריעות נגזרו ונתפרו ידנית, והותאמו לצורך הייעודי הנ"ל.

קדר: יצרן כלי חרס שונים כגון קדרות, כדים, קנקנים, חביות, קערות, צלחות, וכיו"ב.

לסיכומו של פרק זה, בו עסקנו בתקופה של סוף המאה ה-19 עד 1918, עמדנו על דרכי ההתמודדות של הקהילה היהודית במלחמתם לשרוד את תקופות המצור והרעב שפקדו אותם, ועל ניסיונם לארגן את חיי הקהילה מחדש תוך ניסיון מדהים להשקיע בחינוך הדור הצעיר בדרכים חדשניות שהצריכו מחשבה פורצת דרך, מתוך התמודדות עם קשיים מבית ומחוץ, ומתוך הפעלת שיקול דעת, מחשבה עתידית ושיתוף פעולה ראשוני עם גורמים חוץ מדיניים וחוץ קהילתיים. בכך נוצקו לראשונה בקרב הנהגת הקהילה ניצני מחשבה של ניהול משא ומתן מודרני, המשלב בתוכו מחשבות של תהליכים מדיניים ופוליטיים. בתוך התנהלותו של תהליך זה שניסה לאחד את השורות בתוך ההנהגה, התחיל להיווצר סדק שהלך והתרחב יותר ויותר עד שהפך לקרע של ממש, ולפילוגה של הקהילה למחנות שונים. על כך נספר בפרקים הבאים.

במקביל התנהלה תכתובת הן מצד הרב הראשי של יהודי תורכיה החכם באשי הרב חיים נחום, והן מצד ראשי כי"ח, עם האימאם המוסלמי בצנעא על מנת לקבל את הסכמתו ולפחות את אי התנגדותו לפתיחת ביה"ס היהודי.

האימאם מצידו הסתייג מהשינויים המהותיים, אך על אף הסתייגותו הוא לא הביע התנגדות מפורשת לפתיחת ביה"ס כל עוד לא יופר הסדר הציבורי הקיים.

העובדות ההיסטוריות קטעו למעשה את כל המהלך הזה בעודו באיבו. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה מצאו את עצמם תורכיה וצרפת זו מול זו, ובכך נקטעו למעשה הקשרים בין כי"ח ליהודי תימן.

עם תום המלחמה בשנת 1917 נסוגו העות'מאנים מתימן, ובשנת 1918 הוכר האימאם יחיא כשליטה הריבוני והבלעדי של כל תימן. למעשה, כתוצאה מהאירועים הבינלאומיים והמדיניים תוכניות כי"ח להקמת מוסדות חינוך יהודיים מודרניים התעכבו עוד ועוד, ולמעשה מעולם לא הגיעו לידי מימוש מעשי.

היסטוריית יהודי תימן

מאת: דוד חוברי

בית הספר היהודי המתוקן בצנעא

כל פרקי ההיסטוריה במדור זה נלקחים מכתביהם של חוקרי תימן בדורות האחרונים: ירצהבי, יטובי, אגימאני, יניני, ב.צ. (מתוך: יהודי תימן הסטוריה, חברה, תרבות - כרך ג'. בת ציון עראקי קלורמן האוני' הפתוחה).

בשנת 1910 פנו ראשי הקהילה היהודית בצנעא לחברת כי"ח בבקשה לעזור להם בהקמת בי"ס יהודי מודרני, ואכן יום טוב צמח נשלח לתימן מטעם ארגון כי"ח לבדוק את האפשרויות ליישום הבקשה. מבדיקתו הוא התרשם שישנה נכונות מצד ראשי הקהילה לסייע ולשתף פעולה, אף על פי שהופעלו על הרבנים לחצים מצד אנשי הישוב האשכנזי הישן מא"י לא לשתף פעולה עם אנשי כי"ח, שנחשבו בעיניהם ככופרים. המעניין הוא שהמתיישבים התימנים בירושלים מעולי תרמ"ב תמכו בקשר עם כי"ח ועודדו את אחיהם בצנעא לשתף פעולה איתם. יש לציין שכאשר הגיע יום טוב צמח לבקר בצנעא כבר פעל שם בי"ס תורכי בשכונה היהודית והוא היה שונה מהותית לעומת החינוך המסורתי שהתנהל שם קודם לכן, אך לדעתו עדיין אין ביכולתו של מוסד זה לשנות את פני הקהילה היהודית, וכך הוא כתב בדו"ח המסכם של ביקורו. כלומר, הנהגת כי"ח שאפה להשפיע על חיי הקהילה באמצעות לימוד יסודות חילוניים ומודרניים, ולצייד את היהודים בכלים שיובילו אותם לשאיפה לחיים עצמאיים ולשוויון זכויות. לדעתם, באמצעות לימוד השפה הצרפתית ותרבותה המודרנית ניתן להגיע ליכולת

יישומית בשיפור המעמד האזרחי, החברתי והכלכלי, בעוד שהלימוד המסורתי המיושן הכולל דגש על לימודי הדת בלבד, נחשב למיושן ולמעשה מהווה מכשול למימוש המטרות הנ"ל. לעומתם, לא חשבו רבני צנעא לשנות את פני קהילתם בדרך זו, אלא התכוונו שהלימודים המשולבים בבית הספר המודרני, בנוסף על לימודי הדת, יתנו לבוגריהם כלים מתאימים להתנהלות נאותה ורצויה מול השלטונות. בוודאי שהם לא חלמו בכיוון של מהפכה בחייהם, מה גם שהבינו היטב את הרגישות של חייהם בצל האיסלם הרדיקלי, אותו הכירו מאות בשנים.

בהמלצותיו לחברת כי"ח כתב יום צמח שהלימוד המודרני יתרום לצמיחתו של יהודי מועיל יותר הן כלפי עצמו, הן כלפי סביבתו הקרובה והן כלפי החברה בכלל. לפיכך עליו ללמוד בביה"ס מקצוע שיעזור לו לפרנסתו, כדי שלא יהפוך לנטל על הוריו או על קהילתו. בנוסף עליו ללמוד עברית, ערבית, תורכית וצרפתית, ובכך יוכל להבטיח לעצמו פתיחת אופקים בלתי מוגבלת במפגשיו העתידיים עם מקורביו, שכניו, השלטונות ואנשי חו"ל. בנוסף יצליחו בכך העוסקים בסחר בינלאומי לנתק עצמם מתלות באפוסטרופוסות של סוחרים זרים.

בחודש מאי 1910 קידם יום טוב צמח את מהלכיו למעשיים, ורכש מכספי כי"ח 30 דונם קרקע על מנת להקים עליה בי"ס עם גן ציבורי לרווחתם של יהודי צנעא. מכאן ואילך התנהלו חילופי מכתבים בין הנהגת הקהילה היהודית להנהלת כי"ח בדבר נוהלי הלמידה, הנושאים שילמדו, בעלי התפקידים השונים כולל מורים וחברי הנהלה, מימון ההוצאות, תשלומי משכורות וכו' עד שהגיעו להבנות הדדיות.

יחד שבטי ישראל

סיפורי עליה אותנטיים

דוד סעדיה נולד בצנעא שבתיומן. כבר בילדותו הרגיש בעוינות הגוברת של השכנים הערבים. כשהיהודים נאלצו לחיות במלאח מסוגר, והמוסלמים תקפו אותם ברחובות, הוא הבין שאין להם עתיד במקום.

בשנת 1949, כשהתפשטה הבשורה על מבצע "כנפי נשרים", משפחת סעדיה החליטה לעזוב. הם נמשו את הבית, הכלים והרכוש, ויצאו ברגל למסע של שבועות אל עדן. שם המתינו עשרות אלפי יהודים למטוסים שיעבירו אותם לארץ הקודש. הפיסה הראשונה בחיים של דוד הייתה מרגשת ומפחידה. כשהמטוס נחת בלוד, כל הנוסעים פרצו בשירה ובבכי. דוד ירד מהמטוס, נשק את אדמת הארץ, וידע שהגיע הביתה. למרות הקשיים הרבים בהתאקלמות, הוא מעולם לא התחרט על המסע. "עברנו דרך חושך", אמר לילדיו שנים מאוחר יותר, "כדי להגיע לאור של הבית האמיתי שלנו".

זלביה

(גתוך אתר תבשילים וחלוגות)

רשימת מרכיבים:

- 600 גרם קמח
- כף וחצי מלחים
- 3 כמות סוכר
- כמות מלח
- 2 וביץ כוסות מים פושרים צד חמיונים (540 מיליליטר)
- כוס מלח (אטמון)

אופן הכנה:

- מכניסים לתוך קצרה כמות מלח, מלץ פאלח מנסים 600 גרם קמח, מוסיפים כף וחצי מלחים יבשים, 3 כמות סוכר 1 - 2 וביץ כוסות מים פושרים חמיונים (540 מיליליטר). לשים את המרכיבים צד אקבאת בצק דליל ודביק. מכסים במגבת ומתכוונים כ - 40 דקות / צד להבצק מכיל את נפחו.
- לאחר 40 דקות המחבת רחבה על ארבעה בינונית מחמיונים כוס מלח כ - 3 דקות בלפלאן חם מלמנים פיטה את הידיים וליים את הבצק צד ארבעה כף באוויר. לוטפים ידיים ומנזבים פיטה, לוב מלמנים את הידיים ובלפלאן חם אוקחים חתיכות בקוטר 5 ס"מ מלמנים אותם בידיים ומצבירים מחבת.
- מלמנים ובלרזאים לחלקה פליון אל פכאביה תפוח וחלקה בתחתון צבוב פופים אותה בצדית לני מלמנים בלפלאבות צבובות ומפוזרות מלני בצדדים מצבירים אצוות לאיזה נייר סופג אספגת צודפי פלאן.

יהודה וישראל (חסרה)

יהודה וישראל דעו מר לי מאד
 לכן בפתאמי אני ארעד רעוד
 יהיה לבבי בי בעת אשמע בכות
 ועת שחוק אראה אזי אסלוד סלוד
 בן אה ואחות אם ואף גם כל שאר
 תבכו למשפחות וגדדו בם גדוד
 דוד טוב וכל אישים וגם נשים
 חסרה נגינתי ושמחתי בעוד אפזור
 חסרה קהלת אל ולומדי דת ודין
 חסרה וגם קצרה יחידתי
 חסרה ידיעתי בקורות הזמן
 חסרה עצת לומדים לתושפה
 חסרה חנינת אל ורחמיו נשפחו
 חסרה זכות אבות ולא תליץ בעד זרעם
 חסרה צניעות כל נשי יהרות
 ביום נפלו ביד זרים וקפדו בם קפוד
 לרוב אבדן קהלותי ונשמדו שמוד
 אפאס לקול שירים ומחול גם רקוד
 וצר הרג בחיריהם כמו צאן וערוד
 הוא לי כמו אכזר והמר לי מאד
 וסף גזעם ונחרדו חרוד
 וצר הרג בחיריהם כמו צאן וערוד

חסרה נחמת כל יהודה כי יאוש צמח בלבותם

ונעקד בם עקוד

חסרה פקדת אל עלי הורגים בני עמי

וגם גוזלים וחושדים בם חשוד

חסרה אמת תורה והמצוה אשר עם רוב

גאון זרים שכוחה מלמוד

חסרה מתיקות מבני עמי

ולא חסרה מרירותם ותשקוד בם שקוד

חסרה ערבותם וטובתם

וכל חכמת חכמיהם ונחלדה חלוד

חסרה תשובת אל לצעקתם

ואין עונה ואין חומל ונלאה מפקוד

חסרה שכניה משכון מטה בתוך מקדש וישראל

ונחלה מן רבוד

חסרה ענות קדיש וענות

ברכו בתי כנסיות חרבים מיסוד

חסרה זכירת צור ה' צבאות יה

ואלהים אל ושין דלת ויוד

חסרה נבואה בי ונסתם כל חזון

אורים וגם תמים וצרוף שם בסוד

חסרה הגות תורה ילדים עת גמור

שק אחרגור על זאת ואפדנו אפוד

חסרה כבוד שפת כבוד מועד

בכח חשף וקדרות קח וצועה בו רפוד

חסרה ערבות קול חזנים מזמור

מפטיר ומוציאף וגם פיטון לחוד

חסרה כבוד מלכות יהודה עד מלוד

האיש בנו דוד יחיה עם בסוד

להאזנה לפיוט
 בנעימה
 סרקו את הקוד:

הפינה לצעירים

תפוזרת מקדש

כ	כ	ע	י	ח	ב	ז	ג
ה	ה	ג	ש	ו	ח	ק	ח
ג	ל	כ	י	ה	ד	ע	י
ג	ג	י	ל	ש	ו	ר	י
ד	ט	ה	ג	ג	י	ו	ל
ו	א	א	ת	ר	ו	ט	ק
ל	ע	י	ת	ר	ו	פ	כ
ה	ג	ה	ל	ו	א	ג	י

קטורת לוי כפורת היכל גאולה

מקדש ירושלים כהן גדול חושן מזבח

צום על מה ואמה?

הצ"ל קצו מספר ימי צום במהלך השנה. מהו? מטרתו של הצום היא לא לצר אותנו אימים, תורה. אלא לצורר אותנו לחזר בתשובה. בית המקדש נחרב לפני שנים רבות, בגלל אבותינו שחטאו, אך הצ"ל מאשים אותנו שגם בית המקדש צדין לא נבנה - סימן שגם העושים שלנו אינם מתקנים ואנחנו צריכים לחזר בתשובה. כמו שאמר לנו הרמב"ם, כאשר נצום ונצבור את מה שקרה הלב שלנו יצוור לחזרה בתשובה אמתית ושלמה ומתוך כך - לבניין בית המקדש.

"יש שם ימים שקל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שארעו בהן כדי לעורר הקבוצות לפתח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ונמנעו אבותינו שהיה קמעישינו עתה עד שנגרם להם ולנו אותן הצרות. שבוזרון דברים אלו נשוב להיטיב. (הלכות תעניות ה, א)

מכיוון שמטרת הצום היא לצורר אותנו לחזר בתשובה, בימות השמיים הצומות שניצרו לחזר לנו את חובות הדין - ובאלו. ולא זו בלבד אלא השיים האלו יהפכו לזיי חג ושמחה.

"כל הצומות האלו, עתידים ליבטל לימות המשיח. ולא עוד, אלא שהם עתידים להיות ימים טובים ימי ששון ושמיחה, שנקאמר:

"כזה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לביית יהודה לששון ולשמחה ולממדים טובים והאממת והשלוש אהבו" (זכריה ח', טו).

הלכות תעניות פרק ה' הלכה ט"ט

.....
הפינה הזו היא בשבילכם, ואנו רוצים שתכתבו לנו על מה מעניין אתכם שנכתוב כאן בעלונים הבאים. אתם יותר ממוזמנים לכתוב לנו למייל:

edotlyeladim@gmail.com

אומנות בסריקה

לצפיה בסרטון הסבר ליצירה של בית המקדש סרקו את הקוד